როსტომ ჩხეიძე
Rostom Chkheidze

სამყარო შარიათის სამზერიდან
(რეცენზია ნანი გელოვანის მონოგრაფიაზე – „შარიათი: ისტორია, დოგმატიკა, სამართალი“, გამომცემლობა „ფავორიტი სტილი“, 2024, 771 გვ.)

The World from the Perspective of Sharia
(Review of Nani Gelovani's Monograph – Sharia: History, Dogmatics, Law. Publishing house, "Favorite Style", 771 pp.)

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature
შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

საკვანძო სიტყვები: *შარიათი, ფიკჰი, ისლამი, სამართალი*
Keywords: *Sharia, Fiqh, Islam, law*

შარიათი ანუ კონფესიური სამართალი რომ კრძალავს ცოცხალ არსებათა – ადამიანი იქნება, ცხოველი, ფრინველი, მწერი თუ სხვა ამგვარები – გამოსახვას, ხსნიდნენ იმ ჰადისით, რომელშიც:

გადმოცემულიყო მუჰამმადის პირადი დამოკიდებულება ცოცხალი არსების, კერძოდ ადამიანის გამოსახვისადმი, და უკავშირდებოდა წარმართული კერპთაყვანისცემის ნაშთებთან ბრძოლის აუცილებლობას.

ღმერთის მოციქული მიმდევრებთან ერთად გაანადგურებდა კერპებს მექასა და სხვა ადგილებში 630 წელს, და წაშლიდა გამოსახულებებს ტაძრის შიგნით, სავარაუდოდ: ბიბლიური შინაარსისას.

გაიცემოდა ბრძანება, რომ:

კერპები გაენადგურებინათ მექელთა სახლებშიც.

თუმც თვითონ მუჰამმადი ბრძანებდა:

დაეტოვებინათ ქააბას ერთ-ერთ სვეტზე ქალწული მარიამის გამოსახულება ჩვილით, რაც კიდეც დარჩებოდა 683 წლის ხანძრამდე.

ეს ფაქტი ცხადია ადასტურებდა, რომ:

მუჰამმადი ამგვარი ქმედებებით ებრძოდა კერპებს და არა ფერწერასა და სკულპტურას. და ეს აკრძალვაც ყურანში ამიტომ გულისხმობდა კერპებს და მხოლოდ კერპებს.

ისლამში ასე აშკარად გამოვლენილი ხატთმებრძოლობის ტენდენცია ძირშივე სპობდა ღვთაების გამოსახვის შესაძლებლობას, რაკიღა ღმერთი და მისი ერთადერთობაა ყურანის მთავარი იდეა:

ალაჰი აბსოლუტია, რომელიც არსებობს თავის თავში, თავისთავად და სამყაროზე, არ შობს და არ შობილა, არ გააჩნია შვილები, არც ამხანაგები და მოზიარენი.

და მუსლიმ ღვთისმეტყველთაც რა უნდა დაედგინათ, თუ არა:

ღმერთის გამოსახვა არ შეიძლებაო.

ხატთმებრძოლობის ტენდენციას კი მოგვიანებით უნდა გამოეწვია აკრძალვა ნებისმიერი ცოცხალი არსების გამოსახვისა, თანაც არ შეიძლებოდა ადამიანი თავისი შემოქმედებით შემეტოქებოდა ღმერთს.

ეს აკრძალვა აბსოლუტური მაინც არა ყოფილა და:

ისლამი ნებას რთავდა მცენარეთა, საგნებისა და გეომეტრიულ ფიგურათა გამოსახვას.

ჰადისები შემოინახავდნენ მუჰამმადის მკაცრ განჩინებებს:

განკითხვის დღეს მხატვრები განიცდიან დიდ ტანჯვასო.

სახლში, რომელშიც პორტრეტებია, არ შევლენ ანგელოსებიო.

ცოცხალ არსებათა გამოსახვის აკრძალვა კვალს რომ დააჩნევდა სახვითი ხელოვნების განვითარებას მუსლიმურ ქვეყნებში, ამიტომაც დარჩებოდა უცნობი, თუ როგორ გამოიყურებოდნენ შუა საუკუნეთა გამოჩენილი პოეტები, ფილოსოფოსები, მხედართმთავრები...

თვითონ მოციქული მუჰამმადის გარეგნობა ამ მოკლე აღწერით უნდა შემოგვრჩენოდა:

არც დაბალი და არც მაღალიო, თმა არც ხშირი აქვს და არც მეჩხერიო, მისი თვალები ყოველთვის წითელია და ბეჭებს შუა კი წინასწარმეტყველობის ბეჭედი აზისო.

მეცნიერებაში არადაარ დაცხრებოდა კამათი:

განიხილებოდა თუ არა მუჰამმადის გამოსახულება ისლამური ხელოვნების ნიმუშად - ისინი ხომ გვხვდებოდა ლექსთა კრებულებსა და საისტორიო თუ რელიგიურ ნაშრომებში?

მრავალ გამოსახულებაზე მოციქულის სახე დაფარულიყო ქსოვილით, ზოგან ჩანდა სიმბოლურად ცეცხლის ალის სახით. XIV საუკუნემდე შექმნილ სურათებზე მისი სახე ნაწილობრივ ჩნდებოდა, თუმც წინასწარმეტყველთა გამოსახულებანი იშვიათი გახლდათ ყველა ეპოქაში და ძირითადად გვხვდებოდა სპარსულ და სხვა მინიატურებზე.

XX საუკუნის დამდეგს მუსლიმთათვის ნება დაერთვოდა სახვით ხელოვნებასა და სკულპტურას, დღეისათვის კი აღარ იდევნება ცოცხალ არსებათა გამოსახვა. გაკიცხვით იკიცხება ადამიანის პორტრეტები და ფოტოგრაფირება, მაგრამ აკრძალვით აღარავინ გიკრძალავს.

თავისი თავგადასავალი გადახდებოდა კინოდარბაზების გახსნასაც და კინოჩვენებასაც, რომელსაც უნდა დაებოლოვებინა ეს მცირე ქვეთავი: „სახვითი ხელოვნება“ – ნანი გელოვანის ფუნდამენტურ, მრავალმხრივ მნიშვნელოვან მონოგრაფიაში:

„შარიათი: ისტორია, დოგმატიკა, სამართალი“ – რომელიც მომზადდებოდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში და გამოიცემოდა 2024 წელს შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით.

ეს არის სრული, რელიეფური პანორამა ისლამური სამართლისა - მისი დოქტრინალური სკოლების, რიტუალური პრაქტიკის, სამართლის ნორმების, ულემების როლისა მუსლიმური ქვეყნების საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში.

რა პრობლემატიკის ირგვლივ უნდა გაშლილიყო საფუძვლიანი მსჯელობა-ანალიზი და:

სახელმწიფო სამართლის, სისხლის სამართლის, პირადი სტატუსის სამართლისა და საფინანსო სამართლის.

რას დაეყრდნობოდა და:

ისლამური სამართლის პირველწყაროებს, ისტორიულ წყაროებს, ნორმატიულ-სამართლებრივ აქტებს.

და შემოზიდავდა მკვლევარი ქართულ სამეცნიერო მიმოქცევაში დიდძალ უცხოურ მეცნიერულ ნაშრომებს საარქივო მასალებთან ერთად, მათი გათვალისწინებით დეტალურად რომ წარმოაჩენდა ბევრგვარ ელფერს, წახნაგსა და ნიუანსსაც, არამცთუ კარდინალური და უმნიშვნელოვანესი საკითხები გაეხადა საცნაური მკითხველისათვის.

ცხადია ამგვარი ფუნდამენტური მონოგრაფია ვერ შეიქმნებოდა მარტოდენ იურიდიული კუთხით, თუ კომპლექსურად არ გადმოიხსნებოდა სხვადასხვა მხარე შარიათისა; ამისათვის კი აუცილებელი გახლდათ ის ისტორიულ-ტიპოლოგიური, შედარებით-სამართლებრივი, აქსიოლოგიური, დოგმატული, აღწერილობითი, ფორმალურ-იურიდიული და ლოგიკურ-სისტემური მეთოდები, რაც ასე თვალნათლივია ამ ნაშრომის გაცნობისას, მკვლევარი იმასაც რომ აღნიშნავდა:

თუ როგორ უნდა დახმარებოდა ისტორიულ-სამართლებრივი მეთოდი ყურანისა და ჰადისების სამართლებრივი ნორმების უნიფიკაციასა და კვლევაში.

შარიათი და ფიკჰი ანუ ისლამური სამართალი ცალკეულ შემთხვევებში სინონიმებადაც გამოიყენებოდა, თუმც მათ შორის ის არსებითი განსხვავება არსებობდა, რომ:

შარიათი სრული გახლდათ, მუდმივი და უცვლელი.

ფიკჰი კი – ადამიანთა შემოქმედების ნაყოფი, ამდენად ხარვეზიანი, და დროისა და საზოგადოების მოთხოვნათა კვალობაზე ცვლილებებსაც განიცდიდა.

შარიათის წყაროები ყურანი და სუნა რომ გახლდათ.

ფიკჰისა – ყურანი, სუნა და მუსლიმ სამართლისმცოდნეთა მიერ შემუშავებული სპეციალური წყაროები, რომლებიც, შარიათის ღვთიური კანონისაგან განსხვავებით, მოქმედებდა იქამდე, ვიდრე ამათუიმ საკითხზე შემუშავდებოდა სხვა წესი, მანამდელი ფორმულირებისაგან გამიჯნული.

ბლომად საარქივო მასალებზე დაყრდნობით შემოიტანდა ნანი გელოვანი კვლევა-ძიებაში რუსეთის იმპერიის კონფესიური პოლიტიკისა და შარიათის სწავლებისა და იურიდიული პრაქტიკის თავისებურებებს ამიერკავკასიაში, შარიათის ნორმები რომ ვერ უთანხმდებოდა რუსულ სამოქალაქო და სისხლის სამართლის კანონებს და სასამართლო და ადმინისტრაციული დაწესებულებები სერიოზულ სირთულეთა წინაშე დგებოდნენ.

სამართლისმცოდნენი ურჩევდნენ ხელისუფლებას, რომ:

ძალზე ფრთხილად ემოქმედათ ისლამური სამართლის საკითხებში, რადგანაც საერთოიმპერიული სამართლის ძალდატანებითი შემოტანა სახიფათო შეიქნებოდა თვითონ საიმპერატორო კარისათვის:

დაჰკარგავდა სოციალურ დასაყრდენს მუსლიმ სასულიერო წოდებაში, რომელიც მიიჩნეოდა ისლამური სამართლის ერთადერთ მცოდნედ, დაკავშირებული გახლდათ მართლმსაჯულების აღსრულებასთან და დიდი ავტორიტეტიც მოეხვეჭა მოსახლეობაში.

ჩვენთვის თავისებურად საგულისხმოა მონოგრაფიის ის მონაკვეთი:

1918 წლის 26 მაისს საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის გამოცხადების კვალდაკვალ მუშაობა რომ დაიწყებოდა განათლების რეფორმაზე და მთელი ქვეყნის მასშტაბით განიხილებოდა კანონ-პროექტი საღვთო სჯულის, როგორც სავალდებულო საგნის, გაუქმების შესახებ.

რა გასაკვირია, ამას რომ მოჰყოლოდა სასულიერო წოდებისა და მოსახლეობის ნაწილის პროტესტი.

ამ საკითხს რომ განიხილავდნენ საქართველოს პარლამენტის 22 ნოემბრის სხდომაზე, მე-5-6 მუხლებად ჩაწერილიყო, რომ:

შარიათი, როგორც გამონაკლისი, უნდა დარჩენილიყო მუსლიმთა სკოლებში და ამ საგნის მასწავლებლებს ჯამაგირი მიეღოთ ხაზინიდან.

მაგრამ სოციალ-დემოკრატიული ფრაქცია განაცხადებდა, რომ:

კანონი ყველასათვის ერთი გახლდათ და ის ეხებოდა როგორც ქრისტიანულ, ასევე მუსლიმურ სარწმუნოებასაც.

ამის საპასუხოდ მუსლიმ აბდულ რახიდ ახვერდოვს უნდა მოეტანა ის არგუმენტი:

შარიათი არ არის საღვთო სჯული, არამედ ზნეობრივი სწავლება, აშენებული მუჰამმადის რელიგიაზეო.

და ამ მოსაზრებისათვის მხარი უნდა დაეჭირათ შალვა ქარუმიძესა და მემედ-ბეგ აბაშიძეს.

მაგრამ ეს როგორ იკმარებდა და ხმათა უმრავლესობით ზემოხსენებულ მუხლები, რაც ითვალისწინებდა შარიათის შესწავლის ნებართვას მუსლიმთა სკოლებში, უნდა ამოეღოთ კანონ-პროექტიდან.

ერთი ქვეთავი უნდა დათმობოდა „არაბული გაზაფხულის“ კონსტიტუციურ-სამართლებრივ შედეგებს, ამ მოვლენებს მნიშვნელოვანი კვალი რომ უნდა დაეტოვებინა არაბული აღმოსავლეთის ქვეყნების პოლიტიკურ და საკონსტიტუციო ისტორიაში.

ქვეყნების ერთ ნაწილში ეს რევოლუციები დაამხობდა არსებულ ხელისუფლებებს.

მეორე ნაწილში – გავლენას მოახდენდა პოლიტიკურ რეჟიმებსა ან მონარქთა და პრეზიდენტების სოციალურ ღონისძიებებზე.

მესამე ნაწილში – მიიღებდნენ საკონსტიტუციო შესწორებებს.

მეოთხე ნაწილში კი – მთლად ახალ კონსტიტუციებს.

მკვლევარს საბუთიანად უნდა დაედასტურებინა, რომ:

ეს მონაპოვარი შეიცავდა მრავალ სიახლეს და გარკვეულ წვლილსაც შეიტანდა საკონსტიტუციო სამართლის თეორიაში.

ხომ სავსეა ეს მონოგრაფია სპეციფიკური საკითხებით, მაგრამ კომპოზიციურად ისე მარჯვედ და დახვეწილად არის აგებული, რელიგიურ-სამართლებრივი ფონი ისე შთამბეჭდავია და მსჯელობანი ისეთი დინამიკური, „შარიათი: ისტორია, დოგმატიკა, სამართალი“ ცოცხლად საკითხავთა შორის გვეგულება და მკითხველთა ყველა ფენისათვის ადვილად იქნება გასაგებიც და შესაცნობიც.

და არამარტო შარიათის სისტემაში ჩაგახედებთ და ისლამური სამართლის თავისებურებებს გაგასიგრძეგანებინებთ, არამედ ზოგადსამართლებრივი, ზოგადპოლიტიკური და ზოგადკულტურული თვალსაზრისითაც ძალზე მნიშვნელოვანია.

თან ისიც რაოდენ საგულისხმოა:

ციტატებისათვის ნანი გელოვანს საშუალება რომ აქვს დაეყრდნოს ყურანის შესანიშნავ, სრულფასოვან თარგმანს, შესრულებულს გიორგი ლობჟანიძის მიერ, ყოველთვის ზუსტად რომ მოერგება ხოლმე მკვლევარის მსჯელობას და ამიტომაც არცერთ შემთხვევაში არ დაისაჭიროებდა მონოგრაფიის ავტორი გარკვეული ცვლილებების შეტანას ყურანიდან ამონარიდებში.

ის მაღალი რანგი, რასაც ქართული აღმოსავლეთმცოდნეობა მიაღწევდა საერთაშორისო ასპარეზზე, ის ტრადიცია რომ უწყვეტია და შინაგანად კვლავინდებურად დამუხტული და მრავლისაღმთქმელი, ერთ-ერთ დასტურად და თვალსაჩინოებად ეს მონოგრაფიაც წარმოგვიდგება:

ნანი გელოვანის „შარიათი: ისტორია, დოგმატიკა, სამართალი“ – როგორც სისხლი სისხლთაგანი და ხორცი ხორცთაგანი სახელოვანი მეცნიერული ტრადიციისა.

The book – “Sharia: History, Dogmatics, Law” was prepared at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University and published in 2024 with the financial support of the Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia. This work provides a complete, vivid panorama of Islamic law—its doctrinal schools, ritual practices, legal norms, and the role of ‘Ulama in the socio-political life of Muslim countries. It presents a thorough discussion and analysis of State Law, Criminal Law, Personal Status Law, and Financial Law.

The work relies on the primary sources of Islamic law, historical sources, and normative-legal acts. The researcher has introduced a substantial number of foreign scientific works into the Georgian scientific discourse, along with archival materials. Considering these, it has detailed not only new dimensions and nuances of Sharia but has also presented cardinal and critically important issues for the discerning reader. And not only will you be introduced to the system of Sharia and its peculiarities in Islamic law, but it is also highly significant from the perspectives of general law, general politics, and general culture.

It is obvious that such a fundamental monograph could not have been created solely from a legal perspective without a comprehensive exploration of the various aspects of Sharia; for this, it was essential to employ historical-typological, comparative-legal, axiological, dogmatic, descriptive, formal-legal, and logical-systemic methods, which are clearly evident when familiarizing oneself with this work.

This monograph is full of specific issues, but it is composed in such a skillful and refined manner that the religious-legal background is so impressive, and the arguments are so dynamic that "Sharia: History, Dogmatics, Law" can be found among the lively readings, and it will be easily understandable and recognizable for all layers of readers. And not only will you be introduced to the system of Sharia and its peculiarities in Islamic law, but it is also highly significant from the perspectives of general law, general politics, and general culture.

The high rank that Georgian Oriental Studies has achieved on the international stage, the tradition that is continuous and inherently still charged and multifaceted, is exemplified by this monograph: Nani Gelovani's "Sharia: History, Dogmatics, Law" – like one’s own flesh and blood, it embodies a venerable scientific tradition.